

A hozzászólásokból kiderült, hogy elvileg minden ország egyetért a javaslatokkal. Néhány szervezeti és technikai kérdésben azonban további eszmecsere van szükség. Például a nemzetközi bizottság létesítését illetően szükséges további megbeszélés. Mint már említettük, felmerült az is, hogy a KGST keretében lehetne ezt megvalósítani, létrehozva azon belül egy olyan csoportot, amely a szakmai-technikai képzés nemzetközi bizottságának feladatait elvégezné. Ezért szükséges még további tanácskozás, hiszen olyan szervről van szó, amelynek igen szerteágazó feladatakat kell majd megoldania, és ezért az előzetes jogi, gazdasági és pénzügyi kapcsolatok tisztázása nélkülözhetetlen.

A tartalomra nézve is megállapodás történt úgy, hogy néhány éves távlati terv kerüljön kidolgozásra, amelybe elsősorban a világnézeti nevelés és a gyakorlati oktatás kérdéseit tűznék napirendre. Többben hangsúlyozták, hogy a pedagógia eddigi eredményeinek alkalmazása a szakmai képzésben csak akkor fog nagyobb

léptékkel előbbre jutni, ha valamennyi résztvevő ország összefog és a feladatokat együtt oldja meg.

A kezdeti lendület után eltelt eddigi két évben azonban kevés esemény történt ezen a területen. A KGST illetékesi sem hagyták jóvá a szakmai-technikai képzéssel foglalkozó bizottság létrehozására irányuló javaslatot.

Igy jelenleg sokkal több a rendelkezésünkre álló, de még feldolgozatlan gyakorlati tapasztalat a szakmai-technikai képzésben, azaz sokkal fejlettebb az iskoláztatásnak ez a típusa, mint a vele való elméleti-tudományos foglalkozás. Ez a helyzet azonban sokáig nem tartható, hiszen a szakmai-technikai képzés továbbfejlesztése — a technika egyre rohamosabb fejlődése mellett — már nem nélkülözheti a képzés tartalmának, törvényszerűségeinek, korszerű folyamatának, leghatékonyabb módszereinek tudományos feltárását, illetőleg alkalmazását.

JAKUBOVITS ELEK

ELMEEGÉSZSÉGVÉDELEM A NEVELÉSBEN

Az utóbbi években egyre gyakrabban jelennek meg külföldön olyan könyvek, gyűjteményes kiadványok, amelyek a mentális egészség — különösen a gyermekek mentális egészségének — kérdésével foglalkoznak. Valamennyinek célja: olyan hatékony elmeegészségvédelmi szervezetet, intézményeket, gyógyító-nevelő, tanácsadó módszereket kialakítani, amelyeknek működése és alkalmazása következtében egy mentálisan egészségesebb fiatal nemzedék növekszik fel és áll helyt az élet, a tanulás és a munka minden területén.

Mi az oka ennek és miért van szükség erre?

Bár a II. világháború befejezése óta közel két évtized telt el, még ma is számos tünet és adat figyelmeztet arra, hogy ifjúságunk idegrendszeri működésében, szociális alkalmazkodásában, általában értékmegvalósító magatartásában, életvezetésében olyan zavarok is mutatkoznak, amelyek semmiképpen nem jellemzőek egy rendezett és konszolidált békeviszonyok között élő és dolgozó ifjú nemzedékre. A probléma súlyát egyáltalán nem enyhíti, hogy mindez nem országos, hanem világjelenség és hogy hazánk ifjúságának mentális egészségi állapota egyes országokénál talán még jobb is. Minden óvodában, iskolában, ipari tanuló-intézetben számos olyan gyermek található, akik a családi élet rendellenességei, állandóbb jellegű „ideges” tünetek, társas beilleszkedési nehézségeik miatt a szokványos és átlagos nevelési eszközökkel nem nevelhetők. Ezek az eseteken túl is azonban, minden gyermek számára egyaránt fontos, hogy a mai élet gyorsabb ritmusához, fejlődő

gazdasági, társadalmi rendünk törvényszerűen nagyobb követelményeihez sikerrel, egészségének, idegrendszerének károsodása és jellemének torzulása nélkül nőjön hozzá. Ezeknek a problémáknak és feladatoknak a megoldásában nyújt segítséget az elmeegészségvédelem.

Az *elmeegészségvédelem* „nem külön, elhatárolt tárgykörrel rendelkező tudományág, hanem egy mindent — jelen esetben a *nevelést — átjáró elv, egy törekvés és egy szempont*”, amely segít az ember biológiai és pszichológiai egyensúlyának és egészségének megőrzésében, fenyegető környezeti ártalmak elhárításában és a nem megfelelő társas viselkedésformák helyreigazításában egyaránt. Az elmeegészségvédelem elsősorban *egy nevelői beállítottság*, amely a mindenkori nevelői magatartást befolyásolja. Az elmeegészségvédelem foglalkozik azokkal a tényekkel, feltételekkel, azzal a technikával és szükséges bölcsességgel, amely a gyermekek és az ifjak elmebeli egészségét elősegíti. „Az *elmeegészség — Bonney* megfogalmazásában — olyan állapot, amely harmonikus és hatékony életre vezet.” Széles körű fogalom ez, amelyik a fizikai, a szellemi és a szociális aspektusokat egyaránt magában foglalja.

Az elmeegészségvédelmi mozgalom immár fél évszázados. Legutolsó nagy világméretű összefogása a *Nemzetközi Elmeegészségügyi Év (1959/60)* megrendezésében jutott kifejezésre. Ebben az ifjúság nevelésében megalósuló elmeegészségvédelem is fontos szerepet kap. A helyszűke miatt csupán ízelítőül négy könyvre utalunk, amelyek közvetlenül ezekkel a problémákkal foglalkoznak.

1. HÄNSEL—DIENELT—STRANSKY: „*Menschenführung im Blickfeld der Pädagogik und Psychohygiene.*“ (Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, Wien—München. 1960. 140. o.) A három szerző — egy szociológus, egy pedagógus és egy orvos — együtt keresi a megoldást az emberiség egyik nagy és jelentőségében, problematikusságában egyre növekvő kérdésére: hogyan lehet az alapvető emberi kapcsolatokat a felnőttek és az ifjúság körében egyaránt becsületessé, mélyé és egészségessé tenni. (Bővebb ismertetését l. a Pedagógiai Szemle 1962. évi 10. számában.)

2. MERL. E. BONNEY: *Mental health in education.* (Allyn and Bacon Inc. Boston. 1960. XIII + 434 o.)

A könyv célja, hogy olyan anyagot szolgáltatson a nevelőknek, amelyet feldolgozva, alkalmazva kedvező hatást gyakorolhatnak a gyermek egész fejlődésére, mivel az elmeegészségvédelem elsősorban a gyermek fejlődésére irányul (elmeegészségügyileg egészséges fejlődésére a szó legtagabb értelmében). A pedagógus legfőbb feladata, hogy oktató-nevelő tevékenységével a tanulót maximális fejlődésre serkentsen. Helyesen állapítja meg a szerző, hogy a nevelőnek ilyen irányú tevékenysége nem lehet ellentétben szokásos és szükséges egyéb kötelességeinek teljesítésével, sőt ezt a szerepköréhez tartozó megszokott eszközeivel végzi. Nevelői gondolkodásának középpontjában pedig, mivel a fejlesztő ráhatások legtöbbször csoporthelyzetben történnek, mindig a csoportban és a csoport által (a mi szóhasználatunk helyesebb és a lényegét jobban kifejező: a közösségben és a közösség által) történő elmeegészségvédelmet szolgáló nevelés áll.

A könyv 6 részre tagolódik. Az első rész azokat az alapfogalmakat adja meg, amelyek a mű pszichológiai keretét meghatározzák, valamint az iskolai elmeegészségvédelem problémáinak forrását. Ezek a problémák az otthoni környezetből, a személyiség alkalmazkodásából és a jellemző fizikai és mentális sajátosságok társas aspektusából adódnak.

A második rész az iskolai elmeegészségvédelem legfontosabb feladatait tárgyalja. Ezek: 1. A gyermekek és ifjak megértése, 2. az emocionális magatartásbeli rendellenességeik megelőzése, 3. a harmonikus és hatékony élet feltételeinek megteremtése. Részletesen ismerteti mindazokat az egyéni funkciókat, állapotokat és magatartásmódokat, amelyek egy elmeegészségügyi szempontból pozitívan értékelhető személyiségre jellemzőek, mint pl. az önismeret és a társas érdeklődés különféle adekvát formái, az ún. „csoportközpontú magatartás” stb.

A következő részben a személyiség jellemző

vonásainak és a tanulók társas alkalmazkodásának megismerésére kerül sor. Itt tárgyalja a szerző mindazokat az eszközöket és eljárásokat, amelyek ezt a célt szolgálják.

Ezt folytatja és bővíti ki a 4. részben is, amely közvetlenül az osztályt vezető pedagógus tevékenységével foglalkozik, amelynek célja a növendékeket szociálisan érett és adekvátan alkalmazkodó személyiségekké nevelni.

Az utolsó előtti rész fejezeteiben BONNEY a közösség kialakításának problémáiról szól. Rámutat arra, hogy a pedagógus nem egyszerűen oktató személy, hanem az osztályközösség vezetője. Itt tárgyalja az osztály társas légkörének kialakítását meghatározó tényezőket, az erkölcsi mozzanatok szerepét is.

Egészséges elméjű ifjúságot csak mentálisan egészséges nevelő nevelhet! Ez a középponti mondanivalója az utolsó résznek, amely a pedagógus személyiségével foglalkozik. Vizsgálja a személyi tényezők szerepét a nevelés sikerével kapcsolatban, ismerteti egy elmeegészségügyi programot és elemzi a hivatás-szeretet problémáját.

A könyv gyakorlati használhatóságát nagymértékben emeli (bizonyos megszorításokkal a speciális helyi vonatkozások miatt) a fejezetek végén található részletes irodalomjegyzék, a fejezeteket összefoglaló és azok ismeretanyagát alkalmazó kérdések és feladatok, valamint a konkrét problémákkal kapcsolatos oktatófilmek jegyzéke. BONNEY úgy állította össze ugyanis művét, hogy az egyszersmind elmeegészségvédelmi tanfolyamok tartására is alkalmas legyen. Szemléltetésül csupán néhány részletet idézünk a pedagógus személyiségének szerepével foglalkozó fejezet összefoglaló kérdéseiből:

— „Hozzon példát tapasztalatából arra, hogy a nevelő beállítottsága az osztállyal szemben milyen nyomot hagy a növendékeknek az osztályról való vélekedésében és tanulásuk minőségén!”

— „Nevezzen meg néhány ismérvet, amelyek segítségével meg tudja ítélni, hogy a nevelő részéről mutatkozó személyi alkalmazkodás-képtelenség komolyan akadályozza-e az illető oktató-nevelő munkája sikereit!”

— „Gondolja meg az összefüggést a megfelelő fizetés és a nevelők elmeegészségi állapota között! Mit gondol, a mi súlyosabb magatartásbeli (alkalmazkodási) zavarokkal küzdő nevelőink megváltoznának, ha több fizetést kapnának? Miért igen, vagy miért nem?”

— „Miért nem szükségeszen igaz az, hogy ha egy pedagógus azt mondja, hogy ő szereti a munkáját, valóban jó pedagógus?”

— „Tanulmányozza a helyi iskolarendszert, hogy megállapíthassa: a nevelők adminisztratív köteleminek milyen mértéke hat kedvezően vagy akadályozóan az elmeegészségvédelmi célkitűzések megvalósítására?” stb.

3. D. BUCKLE—S. LEBOVICI: *Child guidance centres.* (World Health Organization, Palais de Nations, Geneva, 1960. 134 o.)

1956. szeptember 18—29-ig Lausanne-ban az Egészségügyi Világszervezet (WHO) európai hivatala szemináriumot szervezett kettős céllal: 1. a gyermektanácsadó központok szerepének tanulmányozására és 2. a többi társadalmi szervekkel való szorosabb kapcsolat megteremtése módjainak, eszközeinek kialakítására. Ennek rendszerezett és átdolgozott anyagát tartalmazza a könyv. A szemináriumon gyermekpszichiáterek, „paediáterek”, pszichológusok, szociális gondozók és az elmeegészségügyi szolgálat tisztviselői vettek részt Görögországból, Olaszországból Spanyolországból Portugáliából, Törökországból, Jugoszláviából, Belgiumból és Svájcból.

„A gyermektanácsadó központok lényeges részét teszik a WHO szociális és egészségügyi szolgálatának” — állapítják meg a könyv szerzői és feladatát a következőkben látják: „lényegében egy tevékeny intézmény, amelynek célja a gyermek környezethez való alkalmazkodásának segítése, különös tekintettel az ő emocionális és társas kapcsolataira úgy, hogy a gyermek szabadon fejlődjön egyéni képességei, adottságai határáig”. Egy ilyen intézmény szoros kapcsolatban van a szociális és orvosi intézményekkel, valamint olyanokkal, amelyek az esetek feltárását, a környezettanulmányt végzik, nemcsak a gyermekek szelekciója, hanem a kezelés érdekében is. Az említett kooperáció szükségessége mind a diagnózisban, mind a terápiában munkaközösségi munkát („teamwork”) igényel. Az orvosi képzettségű pszichiáter a konstitucionális tényezőket, fizikai rendellenességeket, a pszichiátriai tüneteket és ezek kölcsönhatását deríti fel. A pszichológus a pszichológiai tüneteket és okokat tárja fel és pontosan értékeli a gyermek képességeit s megnyilatkozási módját. A szociális gondozó a környezeti tényezőknek a gyermekre gyakorolt hatására vet fényt. A terápia rendszerint ezek kombinált módszere. Bár mindhárom szakterület képviselője terápiát is végezhet a maga területén és szempontjából, mégis helyesebb, ha ezt egy — speciálisan erre képzett — külön személy végzi. Ez pszichiáter vagy pszichológus legyen, aki a pszichoterápiában gyakorlott.

Mind a diagnózis, mind a terápia mindig a gyermek egyéni problémájához, situációjához kell alkalmazkodjék. Más szóval: a modern gyermektanácsadás szerint nemcsak a gyermeknek, hanem az *egész családnak* kezelésre, gyógyításra van szüksége.

A könyv részletesen foglalkozik az anamnézissel, a kooperációs munkával, a gyermektanácsadó munkatársainak kiképzése és a diagnózis megállapításának kérdéseivel. Az 1950-es párizsi I. Pszichiátriai Világkongresszus

határozatai alapján rendszerezi a gyermeki magatartási rendellenességeit és egységes nomenklaturát állapít meg. Ismerteti a gyermektanácsadó központoknak egyéb szervekkel való kapcsolatait, végül az új központok felállításának problémáit egészen olyan gyakorlati részletekig, mint pl. a helységek berendezése.

4. *Seelische Gesundheit. Begutachtung-Erziehung-Verantwortung. Szerkesztették: W. BETTSCHART, H. MENG és E. STERN.* (Verlag H. Huber, Bern und Stuttgart, 1959, 356 o.)

A négy nyelven (angol, német, francia és olasz) megírt tanulmánykötetben mintegy tíz tanulmány foglalkozik a nevelésben megvalósított elmeegészségvédelem kérdéseivel.

A szakkörökben világszerte ismert szerkesztő-szerzőkön kívül olyanok tollából jelentek meg tanulmányok e kötetben, mint pl. HANS HOFFE, a bécsi professzor, a Mentálhigiéniai Világszövetség elnöke, ANNE LISA ANNEL, az uppsalai egyetemi gyermekpszichiátriai klinika igazgatója és ARN VAN KREVELEN leydeni egyetemi magántanár, az Európai Nevelépszichiátriai Unió alelnöke.

A felvetett problémák érdekességüknél és súlyuknál fogva is magukra irányítják a figyelmet. A szerzők pl. választ keresnek arra a kérdésre, hogy: mi a jellemzője és nevelési feltétele az elmeegészség szempontjából megfelelő alkalmazkodásnak? Ugyancsak ebből a szempontból tárgyalják a gyermek és ifjúkori bűnözés számos kérdését, majd a motorikus rendellenességekből, infantilizmusból adódó adaptációs problémákat, a gyermeki szükségletek és a modern életritmus összefüggéseit és az iskolásgyermekek autogén tréningjét. Foglalkoznak még az ifjúsági csoportokban és közösségekben folyó elmeegészségvédelmi munkával és végül a szülők körében végzett tanácsadó szolgálat elmeegészségügyi vonatkozásaival.

A figyelmes és gondolkodó olvasó számára e művek számos hasznos és megvalósítható gondolatot vetnek fel. Hazai viszonylatban igen széles skálán jelentkeznek a neveléssel megoldható elmeegészségvédelmi feladatok a gyakorlatiaktól egészen a neveléstudományi kutatásokig. Csak néhányat említek ezek közül éppen az utóbbiakon kezdve.

MAKARENKO nevelési módszerei és eredményei érdemesek arra — noha ő maga nem volt mentálhigiénikus —, hogy rajtuk az elmeegészségvédelmi célkitűzések megvalósítását is tanulmányozzuk, méghozzá meglehetősen problematikus gyermekanyagban. Az ő eredményeit fel bennünk a további kérdést; hogyan lehetne és kellene elmeegészségvédelmi szempontból még hatékonyabbá tenni az állami nevelőotthonokban folyó nevelőmunkát, ahol zömmel árvagyermek vagy úgynevezett „élő

szülők árvái” nőnek fel család nélkül? Fel kellene mérni részletesen az ifjúságot érő hatások elmeegészségügyi értékét kezdve a családi élet különféle kedvező és kedvezőtlen benyomásaitól, szórakozási fajtáktól az iskolai túlterhelésen, a megfelelő vagy meg nem felelő pályaválasztás és elhelyezkedés következményein keresztül egészen a felnőtt társadalom és közvélemény reá gyakorolt hatásáig. Egyáltalán meg kellene állapítani és tudatosítani kellene széles körben: mit tartunk normának, mit nevezünk ilyen értelemben véve „egészségesnek”? Foglalkoznunk kell ebből a nézőpontból a pedagógus hivatástudat és szakmai igényesség kérdésével, a pedagógus közösségek egységének, emberi egyetértésének, kölcsönös és őszinte segítőkészségének kérdésével, tehát általában a pedagógus személyiségének, értelmi és erkölcsi igénynívójának számos problémájá-

val. Feltétlenül szükséges — hiszen az elmeegészségügyi mozgalomnak hazánkban komoly múltja és szép eredményei is vannak — az eddigi hazai tapasztalatok megfelelő értékelése és rendszerezése. Megfelelő kiindulópontul szolgálhat erre a Központi Gyermekidegongozó Intézet működése, amelyik a gondozás, a kutatás és a tanítás hármas feladatát oldja meg a magyarországi elmeegészségvédelem területén.

Ilyen irányú minden tevékenységünk két célt szolgál, amelyek mindegyike megérdemli fáradozásunkat. Ezek: 1. egy magasabb elmeegészségügyi kultúra és 2. egy mentálisan egészséges magyar ifjúság, mely a jövőjéért való teljes felelősséggel áll helyt a tanulása, a munka, az élet minden területén.

RÓKUSFALVY PÁL.

DOBOS LÁSZLÓ, JUHÁSZ FERENC, KOMÁR KÁROLY, MAJZIK LÁSZLÓNÉ,
NAGY JÁNOSNÉ: A TANULÓK VILÁGNÉZETI NEVELÉSE ÉS ERKÖLCSI FEJLŐDÉSE.
(Budapest, Tankönyvkiadó, 1962.)

Pedagógiai irodalmunkban gyakran teszük szóvá a neveléstudomány tudományos művelői és a gyakorlati pedagógusok közötti együttműködés hiányosságait, fogyatékosait. Egyszer a tudomány művelőit marasztalják el, hogy a lehetőnél kisebb mértékben támaszkodjanak a gyakorlati pedagógusok jó tapasztalataira, hogy a kutatások tárgya túlzottan a gyakorlati oktató-nevelőmunkától távol álló területekre toldódik, és így nevelőink nem kapják meg a szükséges elméleti irányítást. Gyakorló pedagógusainkat is gyakran éri olyan bírálat, hogy a szükségesnél kevesebbet olvassák a pedagógiai irodalmat, és gyakran túlzottan praktikus jellegű célkitűzéssel, csak a közvetlen felhasználhatót igénylik, a kellő elmélyedést kívánó, de megfelelő érlelődés után nagyobb gyakorlati haszonnal is járó elméleti munkákat kevesen olvassák. Az a tény, hogy a kérdésszerű vita folyik, helyes és jó, mert a vita során felmerült érvek vizsgálata lehetőséget ad a fenálló hiányosságok felszámolására.

Nem vitás, hogy a neveléstudomány tudományos kutatói és a gyakorlati nevelők együttműködése nem minden esetben kifogástalan, de igaz az is, hogy az utóbbi években ez az együttműködés sok területen javult. Ennek szép bizonyítéka a Pedagógiai Tudományos Intézet neveléstudományi csoportjának munkája, amely tudományos kutatók és gyakorlati pedagógusok igazi munkaközösségi együttműködésének eredménye.

A kötetben kiadott anyag a *Nevelési tervjavaslat* sokoldalú és hosszú időn át folyó előkészületi munkáinak egyik részleteredménye. Olyan felmérés összefoglalója, amelyben a

Pedagógiai Tudományos Intézet tudományos munkatársainak irányításával hatvan gyakorló pedagógus vett részt. A széles körben folyó kutatómunka annak megállapítására irányult, hogy mi jellemzi az általános iskolai és a gimnáziumi tanulók átlagának világnézeti és erkölcsi szintjét. A kutatómunkára elsősorban azért volt szükség, mert a *Nevelési tervjavaslat* követelményrendszere csak úgy válhatott reálissá, ha az a nevelőmunkával szemben fennálló objektív társadalmi igény mellett a 6—18 éves tanulók már elért fejlettségi szintjét is figyelembe veszi. A felmérés tehát azt kívánta megállapítani, hogy a nevelőmunka jelenlegi viszonyai mellett, mely eredményeket értük el az egyes korcsoportokban.

A kötet szerzői nemcsak időszzerű, de mind az elméleti kutatás, mind a gyakorlat szempontjából fontos és szükséges feladat megoldására vállalkoztak. A felmérés előzmények nélkül álló, úttörő jellegű munka. Igaz a Bevezető megállapítása: „... sem tartalmában, sem műfajában nem támaszkodhat kiforrott, ki-munkált előzményekre.”

A felmérés módszere a folyamatos megfigyelés volt, amelyet a tanulók szóbeli vagy írásbeli kikérdezése egészített ki. A megfigyeléseket a tanulók világnézeti és erkölcsi fejlettsége szintjének megállapítására összpontosították. A kutatómunkát részben a szerzők, részben a felmérési munkában részt vevő gyakorló pedagógusok végezték. A megfigyelések folyamán nyert adatokat egyéni és csoportos konzultációkon és munkaértekezleteken vitatták meg. Az elért eredményt az igazolja, hogy a felmérés módszere megfelelő volt, de azt is,